

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นสำคัญโดยจำแนกออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคมของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี (2) เพื่อศึกษาการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี (3) เพื่อศึกษาความรู้ ความคิดเห็นต่อการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี (4) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1.2.1 ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ เกษตรกรผู้รับหญ้าแฝกตามบัญชีรายชื่อจากสถานีพัฒนาที่ดินสระบุรี ปีงบประมาณ 2553 รวมทั้งสิ้น 155 คน

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วยคำถามทั้งชนิดปลายปิด และปลายเปิด ซึ่งสร้างจากกรอบแนวคิดในการวิจัย แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม ตอนที่ 2 การใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ตอนที่ 3 ความรู้ ความคิดเห็นต่อการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ

1.3 สรุปผลการวิจัย ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1.3.1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม

1) ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 52.51 ปี เกือบครึ่งจบการศึกษาระดับประถมศึกษา

2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจของเกษตรกร เกษตรกรเกือบสองในสามมีอาชีพหลักเป็นอาชีพเกษตรกรรม และบางส่วนมีอาชีพนอกภาคการเกษตร จำนวนแรงงานในครัวเรือนมากกว่าหนึ่งในสาม มี 2 คน มีรายได้จากอาชีพทางการเกษตรเฉลี่ย 86,251.61 บาทต่อปี ส่วนใหญ่มีขนาดพื้นที่ทำการเกษตรที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง พื้นที่เฉลี่ย 11.18 ไร่ และเช่าที่ทำกินเฉลี่ย 10.11 ไร่

3) ปัจจัยทางสังคมของเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร โดยเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมากที่สุด รองลงมาเป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ส่วนการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเรื่องการปลูกหญ้าแฝก พบว่า สื่อบุคคลที่เกษตรกรได้รับข่าวสารเรื่องการปลูกหญ้าแฝกมากที่สุดคือ หมอдинอาสา รองมาคือเจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดินสระบุรี ส่วนสื่อมวลชนที่เกษตรกรได้รับข่าวสารและติดตามเป็นประจำ คือ สื่อโทรทัศน์

1.3.2 การใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี

1) สาเหตุการปลูกหญ้าแฝก จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรเกือบสองในสาม ปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันดินพังทลาย รองลงมาปลูกหญ้าแฝกเพื่อปรับปรุงบำรุงดิน

2) สถานที่ปลูกหญ้าแฝก จากผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่เกษตรกรปลูกหญ้าแฝกรอบแหล่งน้ำ รองลงมาคือเกษตรกรปลูกหญ้าแฝกบนพื้นที่ลาดชัน

3) จำนวนพันธุ์หญ้าแฝกที่ได้รับจากสถานีพัฒนาที่ดินสระบุรี จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรได้พันธุ์หญ้าแฝกที่ได้รับจากสถานีพัฒนาที่ดินสระบุรี จำนวนเฉลี่ยรายละ 4,007.74 กล้า โดยเกษตรกรที่ได้รับพันธุ์หญ้าแฝกน้อยที่สุดคือ 1,000 กล้า และมากที่สุดคือ 30,000 กล้า

4) อัตราการรอดของหญ้าแฝก จากผลการวิจัยพบว่า อัตราการรอดของพันธุ์หญ้าแฝกที่ได้รับจากสถานีพัฒนาที่ดินสระบุรี เฉลี่ยอยู่ที่ 66.52 เปอร์เซ็นต์ โดยอัตราการรอดของหญ้าแฝกที่ต่ำสุดคือ 30 เปอร์เซ็นต์ และอัตราการรอดสูงสุดคือ 95 เปอร์เซ็นต์

5) การปลูกและดูแลรักษาหญ้าแฝก จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกหญ้าแฝกในฤดูฝน และสิ่งที่เกษตรกรปฏิบัติน้อยที่สุดในการปลูกและดูแลรักษาหญ้าแฝก คือ การใส่ปุ๋ยรองก้นหลุมก่อนปลูกหญ้าแฝก

6) ความรู้เกี่ยวกับการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรเกือบทั้งหมดมีความรู้เกี่ยวกับการใช้หญ้าแฝกที่ถูกต้อง เรื่องที่เกษตรกรทราบมากที่สุด คือ การปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำเป็นวิธีที่ง่ายเกษตรกรสามารถปฏิบัติเองได้ ส่วนเรื่องที่เกษตรกรทราบน้อยที่สุด คือ ดินมีความอุดมสมบูรณ์สูงไม่จำเป็นต้องปลูกหญ้าแฝก

7) **ความคิดเห็นต่อการปลูกและดูแลรักษาหญ้าแฝก** จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นต่อการปลูกหญ้าแฝกโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า เกษตรกรให้ความคิดเห็นต่อการปลูกหญ้าแฝกในระดับมากที่สุดมี 4 ข้อ ดังนี้ การปลูกหญ้าแฝก ช่วยลดการพังทลายของดิน การปลูกหญ้าแฝกช่วยรักษาความชุ่มชื้นของดิน การปลูกหญ้าแฝกเป็นการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน และเกษตรกรจะรักษาพื้นที่ปลูกหญ้าแฝกที่มีอยู่เดิมให้อยู่ถาวรตามลำดับ

8) **ความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่** จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า เกษตรกรให้ความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในระดับมากที่สุด 2 ข้อ ได้แก่ การให้คำแนะนำในการปลูกหญ้าแฝก และการให้เอกสารความรู้เรื่องหญ้าแฝก ตามลำดับ

1.3.3 ปัญหา อุปสรรคในการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี

1) **ปัญหาในการขอรับพันธุ์หญ้าแฝก** จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องพันธุ์หญ้าแฝกไม่เพียงพอ รองลงมาคือการเดินทางไปรับพันธุ์หญ้าแฝกไม่สะดวก

2) **ปัญหาในการปลูกและดูแลรักษา** จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีแหล่งน้ำรดหญ้าแฝกในฤดูแล้ง รองลงมาคือไม่ได้ใส่ปุ๋ยเพราะมีปัญหาด้านเงินทุน และไม่มีแรงงานในการปลูกและดูแลรักษา

3) **ปัญหาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่** จากผลการวิจัยพบว่า การตรวจเยี่ยมเกษตรกรน้อยเกินไป รองลงมา ขาดการศึกษาดูงานเรื่องหญ้าแฝก

1.3.4 ข้อเสนอแนะ

1) **ข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อพันธุ์หญ้าแฝก** จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรเสนอให้สถานีพัฒนาที่ดินสนับสนุนพันธุ์หญ้าแฝกให้เพียงพอต่อความต้องการ รองลงมาคือควรจัดสถานที่แจกจ่ายพันธุ์หญ้าแฝกในชุมชนเพื่อความสะดวกในการเดินทางไปขอรับ

2) **ข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อการปลูกและดูแลรักษา** จากผลการวิจัยพบว่า มีเกษตรกรส่วนใหญ่เสนอให้สถานีพัฒนาที่ดินสนับสนุนแหล่งเงินทุนในการปลูกและดูแลหญ้าแฝก รองลงมา ให้สถานีพัฒนาที่ดินสระบุรีสนับสนุนปุ๋ยอินทรีย์เพื่อนำมาใส่หญ้าแฝก

3) **ข้อเสนอแนะต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่** จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ต้องการให้เจ้าหน้าที่ตรวจเยี่ยมเกษตรกรที่ปลูกหญ้าแฝกอย่างต่อเนื่อง รองลงมาเสนอให้มีการศึกษาดูงานเรื่องหญ้าแฝกเพิ่มขึ้นทั้งในและนอกสถานที่

2. อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี มีสิ่งที่น่าสนใจอภิปรายผล ดังนี้

2.1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม

2.1.1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ผลการวิจัยในภาพรวม พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 52.51 ปี เกษตรกรเกือบครึ่งจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ทั้งนี้จะเห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย เนื่องจากเพศชายเป็นผู้นำครอบครัว และในการประกอบอาชีพทางการเกษตรต้องใช้แรงงานจึงเหมาะสมกับเพศชายมากกว่าเพศหญิง อายุและระดับการศึกษาแสดงให้เห็นว่าสังคมเกษตรกรรมของไทยไม่ว่าจะอยู่ในภูมิภาคใดเกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุค่อนข้างมาก และมีระดับการศึกษาที่ไม่สูงมากนัก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ขวัญเมือง สิลลา (2550:160) พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมโครงการปลูกแฝกเฉลิมพระเกียรติในจังหวัดเพชรบุรี มีการศึกษาระดับประถมศึกษา

2.1.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ผลการวิจัยในภาพรวม พบว่า เกษตรกรเกือบทั้งหมดมีอาชีพหลักเป็นอาชีพเกษตรกรรม และบางส่วนมีอาชีพนอกภาคการเกษตร ได้แก่ อาชีพรับราชการ จำนวนแรงงานในครัวเรือนในภาคเกษตรกรรมมี 2 คน มีรายได้จากอาชีพทางการเกษตรเฉลี่ย 86,251.61 บาทต่อปี ส่วนมากมีพื้นที่ทำการเกษตรที่เป็นของตนเอง พื้นที่เฉลี่ย 11.18 ไร่ ทั้งนี้จะเห็นว่า เกษตรกรที่ใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว เพราะเกษตรกรจะเห็นถึงประโยชน์ของหญ้าแฝก พร้อมทั้งเปิดรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการใช้ในอาชีพของตนเอง จำนวนแรงงานและรายได้จากอาชีพทางเกษตร แสดงให้เห็นว่า จำนวนแรงงานในครัวเรือนภาคการเกษตรมีจำนวนน้อยลง ทำให้การเกษตรมีปัญหาด้านแรงงาน แรงงานส่วนใหญ่เข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม จึงทำให้รายได้จากภาคการเกษตรน้อยลงด้วย พื้นที่ทำการเกษตรที่ใช้หญ้าแฝกเป็นพื้นที่ของตนเอง แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรยังมีความคิดที่จะปรับปรุงเฉพาะพื้นที่ของตนเองให้คงอยู่มากกว่าจะไปปรับปรุงพื้นที่เช่า เพราะอาจไม่แน่ใจว่าเมื่อปรับปรุงพื้นที่เช่าแล้วในปีต่อไปเจ้าของจะยึดพื้นที่คืนหรือไม่

2.1.3 ข้อมูลทางสังคม ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ตามลำดับ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเรื่องการปลูกหญ้าแฝก พบว่า สื่อบุคคลที่เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องหญ้าแฝก คือหมอดินอาสา ส่วนสื่อมวลชนที่เกษตรกรได้รับข่าวสารเรื่องการปลูกหญ้าแฝกคือ สื่อโทรทัศน์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ขวัญเมือง สิลลา (2550:166-167) ที่พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่

ใหญ่เลือกเปิดรับข่าวสารการปลูกหญ้าแฝกจากสื่อโทรทัศน์ในระดับสูงมาก เนื่องมาจากโทรทัศน์เป็นสื่อที่สามารถเปิดรับชมตอนใดก็ได้ อีกทั้งเป็นสื่อที่นำเสนอเนื้อหาของสารที่เข้าใจได้ง่ายเพราะมีทั้งภาพและเสียงไม่ต้องอาศัยการตีความจึงทำให้เกษตรกรเลือกสื่อโทรทัศน์มากกว่าสื่ออื่น ๆ

2.2 การใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ผลการวิจัยพบว่า เหตุผลส่วนใหญ่ที่เกษตรกรปลูกหญ้าแฝก คือ ป้องกันการพังทลายของดิน รองลงมาเพื่อการปรับปรุงบำรุงดิน สถานที่ปลูกหญ้าแฝกคือ รอบแหล่งน้ำ รองลงมาปลูกพื้นที่ลาดชัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เดือนเพ็ญ ชำนาญ (2550:76) ที่พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกหญ้าแฝกทั้งหมดปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน พื้นที่ปลูกหญ้าแฝกเป็นพื้นที่รอบแหล่งน้ำและไหล่ถนน เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของจังหวัดสระบุรี ส่วนใหญ่ร้อยละ 60 เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ประกอบด้วยแหล่งน้ำธรรมชาติ และแหล่งน้ำจากการขุดทำให้เกษตรกรปลูกหญ้าแฝกรอบแหล่งน้ำมากที่สุด และพื้นที่ที่เหลืออีกร้อยละ 40 เป็นพื้นที่ห้วยเขา ซึ่งเป็นพื้นที่ลาดชัน จำนวนพื้นที่ที่ได้รับจากสถานีพัฒนาที่ดินสระบุรีเฉลี่ย 4,007.74 ไร่ อัตราการรอดของหญ้าแฝกส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 61-70 เปอร์เซ็นต์ โดยมีอัตราการรอดเฉลี่ย 66.52 เปอร์เซ็นต์ และอัตราการรอดของหญ้าแฝกน้อยที่สุด 30 เปอร์เซ็นต์ เนื่องจากเกิดภาวะฝนทิ้งช่วงในช่วงแรกที่ปลูกหญ้าแฝกอีกทั้งไม่มีแหล่งน้ำในการรดทำให้หญ้าแฝกตายเป็นจำนวนมาก การปลูกและดูแลรักษาหญ้าแฝก จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่นำหญ้าแฝกที่ได้รับจากสถานีพัฒนาที่ดินสระบุรีไปปลูกทั้งหมด บางส่วนได้นำหญ้าแฝกไปแบ่งให้กับเพื่อนบ้าน และเกษตรกรมีการปลูกซ่อมหญ้าแฝกแทนต้นที่ตาย โดยเกษตรกรมีการขยายพันธุ์จากแปลงเดิม เพื่อใช้ปลูกซ่อม

2.3 ความรู้และความคิดเห็นต่อการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการใช้หญ้าแฝกเป็นอย่างดี โดยเฉพาะความรู้ว่าการปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำเป็นวิธีที่ง่าย เกษตรกรสามารถปฏิบัติเองได้ รองลงมาคือ การปลูกหญ้าแฝกช่วยลดการพังทลายของดิน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เดือนเพ็ญ ชำนาญ (2550:77) ที่พบว่า ความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝกมีความสัมพันธ์กับระดับการยอมรับการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำของเกษตรกรในจังหวัดสุรินทร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ดิเรก ฤกษ์ห่วย (2527:57-62) กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการยอมรับว่า เกษตรกรที่มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องมากกว่ามีแนวโน้มที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่มากกว่าและรวดเร็วกว่า

2.4 ความคิดเห็นต่อการปลูกและดูแลรักษาหญ้าแฝก ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นต่อการปลูกและดูแลรักษาหญ้าแฝกอยู่ในระดับมาก โดยหัวข้อความคิดเห็นต่อการปลูกและดูแลรักษาหญ้าแฝกมากที่สุด ได้แก่ การปลูกหญ้าแฝกช่วยลดการพังทลายของดิน การปลูกหญ้าแฝกเป็นการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน หญ้าแฝกช่วยรักษาความชุ่มชื้นของดิน และเกษตรกรจะรักษาพื้นที่

ปลูกหญ้าแฝกให้อยู่ถาวร จะเห็นได้ว่า ความคิดเห็นต่อการปลูกและดูแลรักษาหญ้าแฝกอยู่ในระดับมาก เนื่องจาก สถานีพัฒนาที่ดินได้รณรงค์การปลูกหญ้าแฝก และให้ความรู้แก่เกษตรกร อีกทั้ง ปัจจุบันการปลูกหญ้าแฝกมีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่าง ๆ ทำให้เกษตรกรมีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

2.5 ความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่อยู่ในระดับมาก จะเห็นได้ว่า เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดินทำหน้าที่ส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำให้กับเกษตรกรตั้งแต่การสนับสนุนพันธุ์หญ้าแฝก การให้คำแนะนำ แจกเอกสาร จัดอบรมและมีการศึกษาดูงานทำให้เกษตรกรสามารถใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำได้ดี ส่งผลให้ความคิดเห็นต่อเจ้าหน้าที่ดีด้วย สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ เดือนเพ็ญ ชำนาญ (2550:76) ที่พบว่า ความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในการใช้หญ้าแฝกของเกษตรกรจังหวัดสุรินทร์อยู่ในระดับมาก

2.6 ปัญหา และข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีปัญหาด้านพันธุ์หญ้าแฝกที่เกษตรกรได้รับไม่เพียงพอ ซึ่ง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เดือนเพ็ญ ชำนาญ (2550:77) ที่พบว่า ปัญหาของเกษตรกรต่อการปลูกและการใช้ประโยชน์หญ้าแฝก ได้แก่ การเตรียมพันธุ์ การจัดหาพันธุ์ และการขยายพันธุ์หญ้าแฝก ปัญหาด้านปลูกและดูแลรักษาหญ้าแฝก จากผลการวิจัยพบว่า ปัญหาด้านการปลูกและดูแลรักษาหญ้าแฝก คือ ไม่มีแหล่งน้ำรดหญ้าแฝกในฤดูแล้ง และไม่ได้ใส่ปุ๋ยเพราะมีปัญหาด้านเงินทุน โดยปกติทางสถานีพัฒนาที่ดินสระบุรีจะดำเนินแจกจ่ายพันธุ์หญ้าแฝกในฤดูฝน เพื่อช่วยให้อัตราการรอดของหญ้าแฝกสูง เกษตรกรไม่ต้องรดน้ำมาก แต่เนื่องด้วยการแจกจ่ายพันธุ์หญ้าแฝกนั้นมีขั้นตอนในการดำเนินงานทำให้การแจกจ่ายไม่ตรงเวลาตามความต้องการของเกษตรกร หรือเกิดเหตุการณ์ฝนทิ้งช่วงทำให้ขาดแคลนน้ำในการรดหญ้าแฝกช่วงแรกของการปลูกได้ ส่วนปัญหาการไม่ได้ใส่ปุ๋ยเพราะมีปัญหาด้านเงินทุนนั้น พบว่า เกษตรกรไม่ได้ใส่ปุ๋ยหญ้าแฝกเพราะไม่มีเงินทุนที่จะซื้อ อีกทั้งเกษตรกรคิดว่าหญ้าแฝกไม่ใช่พืชที่สร้างรายได้จึงไม่ลงทุนในการใส่ปุ๋ย ปัญหาด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ คือมีการตรวจเยี่ยมเกษตรกรน้อยเกินไป และขาดการศึกษาดูงานเรื่องหญ้าแฝก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกเจ้าหน้าที่จะให้คำแนะนำพร้อมเอกสารกับเกษตรกรที่มาขอรับหญ้าแฝกในครั้งแรกไปด้วยรวมถึงการปลูกหญ้าแฝกจะกระจายไปทั้ง 13 อำเภอทำให้การติดตามแปลงเกษตรกรทำได้ไม่ทั่วถึง อีกทั้งการศึกษาดูงานทั้งในและนอกสถานีที่มีปัญหาด้านงบประมาณทำให้การศึกษาดูงานทำได้ไม่ทั่วถึง

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกร เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า เกษตรกรหนึ่งในสี่ มีปัญหาพันธุ์หญ้าแฝกไม่เพียงพอ ข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการขยายพันธุ์หญ้าแฝกด้วยตนเองเพื่อใช้ในการปลูกเพิ่มขึ้น และเกษตรกรบางส่วนไม่มีแหล่งน้ำรดหญ้าแฝกในฤดูแล้ง ข้อเสนอแนะ คือ ควรปลูกหญ้าแฝกในฤดูฝนหรือควรปลูกในพื้นที่ที่สะดวกในการนำน้ำไปรดได้ในช่วงแรกของการปลูกหญ้าแฝก

3.1.2 ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่ เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า เกษตรกรมากกว่าหนึ่งในสี่ไม่ได้ใส่ปุ๋ยรองก้นหลุมหญ้าแฝก ข้อเสนอแนะคือ ควรส่งเสริมให้เกษตรกรมีการทำปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักชีวภาพใช้เองเพื่อเป็นการลดต้นทุนการซื้อปุ๋ยมาใส่หญ้าแฝก และเกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งมีความรู้ที่ผิดในหัวข้อพื้นที่ดินเสื่อมโทรมไม่สามารถปลูกหญ้าแฝกได้ ข้อเสนอแนะคือ เข้าตรวจเยี่ยมเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง จัดอบรมเพื่อถ่ายทอดความรู้เรื่องหญ้าแฝก จัดศึกษาดูงานเรื่องหญ้าแฝกทั้งในและนอกสถานที่ จัดทำเอกสารเผยแพร่พร้อมจัดทำแปลงสาธิต

3.1.3 ข้อเสนอแนะต่อสถานีพัฒนาที่ดินสระบุรี เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า เกษตรกรครึ่งหนึ่งได้รับข่าวสารเรื่องการปลูกหญ้าแฝกจากหมอดินอาสา ข้อเสนอแนะสำหรับ สถานีพัฒนาที่ดินสระบุรี คือ นำหมอดินอาสาในพื้นที่ที่มีความรู้ ความสามารถถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีแก่เกษตรกรข้างเคียงได้

3.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัยสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำของเกษตรกรในจังหวัดอื่น ๆ

3.2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝกในด้านอื่น ๆ

3.2.3 ควรศึกษาการยอมรับการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำของเกษตรกร